

Børnestavning

Af Kristina Kristensen indehaver af Læsekarrusellen, privat læsevejleder med Pd i læsning og læseindlæring med forældreinddragelse, foredragsholder og forfatter.

At undervise effektivt med børnestavning, så elevernes fantasi sprudler, de lykkes med deres stavning og forbedre deres læsning, kræver en bevidst indsats, stor viden og et kvalificeret forældresamarbejde.

Når eleverne arbejder med børnestavning kan det være svært at se, hvad de egentlig lærer af det. Især forældrene kan have svært ved at forstå, hvorfor det er vigtigt at børnestave, og hvad det gør godt for.

Formål

Formålet med at anvende børnestavning er at give eleven en legende tilgang til frit at kunne formilde et budskab på skrift. Den største udfordring ved at skulle formulere sig skriftligt er, at sætninger fra det talte sprog skal simplificeres, før de kan omsættes til skrift. Det kræver træning at omsætte fra talesprog til skriftsprog. I en undervisningssituation kunne det se sådan ud:

Underviser: "Hvad oplevede vi på vores tur i skoven i dag?"

Elev: "Mig og Mikkel havde det rigtig sjovt, vi trillede ned af bakken, og under nogle blade fandt vi mariehøns"

Underviser: "Ja, og hvad kan vi så skrive, at vi så på turen?"

Elev: "Vi så mariehøns".

Underviser: "Ja, vi kan skrive, at vi så mariehøns"

Underviseren gør klar til at skrive på en flipover, et smartboard el.lign. Hvor teksten kan findes igen.

Underviser: "Er der nogle af jer, der kan høre nogle boglydene i det første ord: vi?"

Elev: "Ja, jeg kan høre et iiii i vi"

Underviser: "Ja, der er i i ordet vi."

Underviseren skriver: "vi" samtidig med, at bogstavlydene artikuleres tydeligt. Det sammen med ordet: "så". Når ordet: "mariehøns" skal skrives, vil det i starten af børnehaveklassen være helt naturligt, at underviseren får eleverne til at nævne en enkelt bogstavlyd eller to, og derefter skribler resten af ordet, samtidig med at ordets længde italesættes og illustreres med skriblens længde. Ordet: "mariehøns" kunne komme til at se således ud: møøøøøøøøøø. Her kan en lille tegning af en mariehøne være en stor støtte for elevernes hukommelse, så de kan genkalde sig teksten.

Det er en vigtig detalje, at det skriblede ordstykke nogenlunde svarer til ordets længde, da det viser, at i skriftsproget er det ordets mængde af bogstavlyde, der identificerer ordet og ikke ordets indholdside. F.eks. skal eleven vide, at ordet mariehøne er længere end ordet tog, selvom et tog er større end mariehønen.

I børnestavning anvender eleverne de bogstavlyde, som de kender og genkender i det ord, som de skal skrive. Det kan være ordet: "elefant", som eleven staver: "løfand". I nogle tilfælde kan eleven kun høre en bogstavlyd, men samtidig kan eleven også høre, at der er flere lyde i ordet. Så kan eleven skrive bogstavet og derefter skrive resten af ordet. Hvis vi igen tager eksemplet: "elefant", og forestiller os, at eleven kun kan høre lyden [l], så kan ordet se således ud: "løøøøøø".

Forskning viser, at børnestavning har positiv effekt på:

- Elevens fonologiske opmærksomhed
 - eleven arbejder meget intensivt med fonemerne (bogstavernes lyde), når de skal identificeres i ordene.
- Elevens bogstavkendskab
 - bogstaverne og deres lyde anvendes i en meningsfuld sammenhæng.
- Elevens tidlige skriftsproglige færdigheder
 - eleven arbejder med at formulere sig i hele sætninger, og formidle et budskab på skrift
- Elevens læsning
 - eleven tilegner sig det alfabetiske princip, og dette overfører eleven til den tidlige læsning
- Elevens stavning
 - gennem direkte vejledning udvikler eleven sin stavning hen mod den konventionelle stavning.

Direkte vejledning

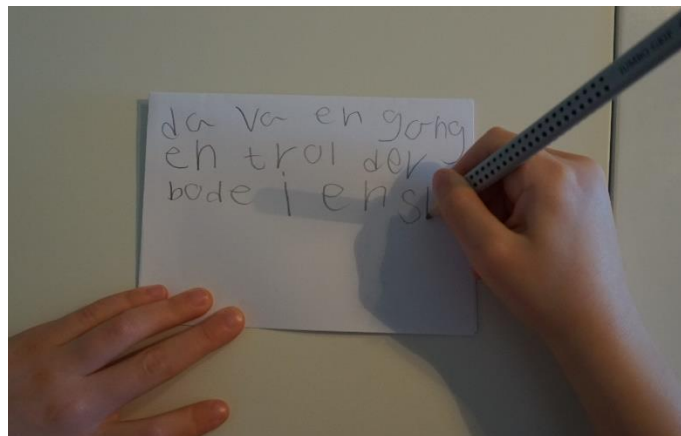
I den daglige undervisning med børnestavning er direkte vejledning essentiel for at opnå god effekt af undervisningen.

Den direkte vejledning foregår, når underviseren viser og tænker højt om børnestavning, så eleverne får indsigt i alle delprocesserne. Eleverne skal vide, at de skal:

- lytte efter flest mulige bogstavlyde i ordet
- skrive de dele af ordet, som de ikke kan omsætte til bogstavlyde
- tilpasse længden af det skribede ordstykke til mængden af bogstavlyde i ordet

Det er også gennem den direkte vejledning, at underviseren skal kvalificere elevernes børnestavning, så de gradvist nærmer sig konventionel stavning.

Det er her underviserens egen viden om skriftsprogets opbygning bliver særlig vigtig. Underviseren skal kunne gennemskue:

- hvor elevens udfordring ligger
- hvilken stavestrategi eleven skal kende for at klare sin udfordring
- hvordan eleven kan hjælpes til i fremtiden selv at kunne klare udfordringen

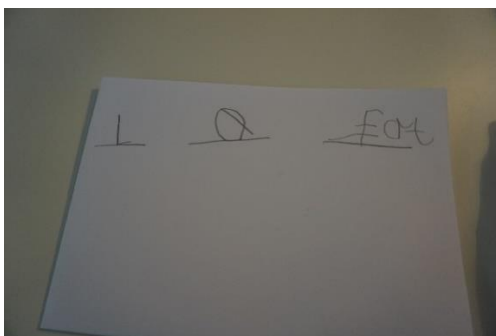
Forskning viser, at den direkte vejledning i at kvalificere den spæde børnestavning mod en konventionel stavning er den faktor, der hæver børnestavning over almindelig fonologisk træning i forhold til effekten på elevens læsning og stavning.

Mit bud på vigtige milepæle, som eleverne skal lære for at kvalificere børnestavningen, er følgende:

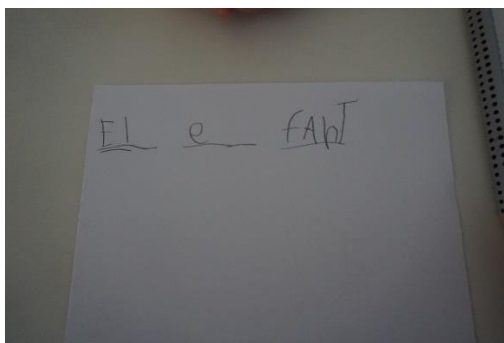
- Staveregel: Ord kan deles i stavelser
- Direkte vejledning: Klap samtidig med at ordet siges, så kan man tælle antallet af stavelser. Sæt en streg for hver stavelse. Man kan også tale ”robotsprog”

- Staveregel: Hver stavelse kan lydes enkeltvis
 - Direkte vejledning: Skriv alle de bogstavlyde, som du kan høre i hver stavelse

- Staveregel: Der er en vokal i hver stavelse
 - Direkte vejledning: Lyt efter vokalen og skriv en vokal på hver streg.

- Staveregel: Nogle ord er svære at høre de rigtige bogstaver i.

- Direkte vejledning: Beskriv kort udfordringen for eleverne, f.eks. at ”eg” i mange tilfælde udtales [ai], derfor staves ”jeg” sådan. Lad ordet stå fremme, eleverne vil efterhånden lære det udenad. Nogle elever vil endda opdage, at lyden går igen i ord som lege, tegne, meget osv.
- Staveregel: Endelserne -e og -er har deres egne særlige lyde
 - Direkte vejledning: Mange ord ender på en lyd, som ikke tydeligt lyder, som et af de bogstaver, vi kender. Når et ord ender på -e, så lyder det næsten som [ø]. Det er lyden [ə]. Her bruger mange den lille huskesætning: ”det lille e siger: øv, hvor er det trist at stå til sidst”. Det samme gør sig gældende for ord som ender på -er, det lyder næsten som [å]. Det er lyden [ʔ]. Her bruger mange den lille huskesætning: ”Åhr, hvor er det snyd, at vi skal dele lyd”. Fordi endelsen -er er den misundelige endelse med to bogstaver, som kun siger én lyd.

Den direkte vejledning skal tilpasses den enkelte elev eller gruppe af elever og forklares, så de kan forstå det. Lege med stavereglerne og den direkte vejledning kan fremme elevernes forståelse og hjælpe dem med at huske stavereglerne.

Motivation

Når vi arbejder med børnestavning, så er det for at give eleverne mulighed for at formidle et budskab uden, at stavningen af de enkelte ord skal stoppe deres proces. Det betyder, at eleverne arbejder helhedsorienteret med fokus på den meningsfulde formidling og derefter på enkeltdele i selve stavningen. Det er en stor motivationsfaktor for eleverne, at formidlingen er meningsfuld for dem. Derfor er det også værd at overveje, hvad der skal formidles, hvem der skal bestemme indholdet, og hvordan det introduceres. Der er stor forskel på, hvad der er meningsfuldt for de enkelte elever, det kan f.eks. være:

- Dagbog
- Egne historier
- Enkelt ord til illustrationer
- Beskrivelser af spil
- Eventyr
- Breve

Som en sidebemærkning vil jeg lige nævne, at antallet af delprocesser i børnestavningen kan reduceres ved at skrive på pc, da eleverne ikke skal forme bogstaverne. Pc'en giver også mange muligheder for at lade eleverne arbejde multimodalt, hvilket også kan være meget motiverende for eleverne. De kan tilføje egne billeder/illustrationer, indtale lyd og optage film, som en del af deres formidling.

Forældrene

I mine øjne er forældrene den vigtigste ressource i forhold til et barns læring. Derfor er det også vigtigt, at forældrene forstår, hvad det er eleverne lærer ved børnestavning. Herved kan vi undgå, at forældre i bedste mening, får fortalt eleven, at børnestavning er forkert.

Når jeg vejleder forældre ang. børnestavning lægger jeg stor vægt på, at børnestavning er elevens vej til meningsfuld formidling uden at blive bremset af korrekt stavning.

Jeg beder dem gøre følgende:

- Hjælp barnet med at huske den sætning, som barnet ønsker at skrive
- Sig det ord, som barnet ønsker at skrive, langsomt eller i stavelser, så kan barnet høre bogstavlydene
- Hør barnet læse sin tekst eller dele af den op. Voksne kan have svært ved at læse børnestavning, så lad barnet læse eller fortælle, hvad der står. Det er ikke sikkert, at barnet selv kan læse det, men så kan I snakke om indholdet.
- Vis interesse for indholdet i teksten – det er meget motiverende for barnets fremtidige skrivning
- Ret ikke barnets stavning
- Hvis barnet gerne vil se, hvordan et ord staves korrekt, så sig følgende: ”Jeg vil gerne vise dig, hvordan jeg voksenstaver ordet, men det betyder ikke, at du skal stave ordet sådan, for du er et barn, og derfor skal du først lære at børnestave. Når du har gået i skole i nogle år, så lærer du stille og roligt at voksenstave.” Skriv ordet på et andet stykke papir. I kan evt. bruge tid på at sammenligne jeres ord.
- Stol på at skolen nok skal lære dit barn de næste skridt på vejen mod voksenstavning. Når du viser interesse i det, dit barn lærer i skolen, så lærer dit barn mere. Næste gang I sammenligner et børnestavet og et voksenstavet ord, så er der sikkert endnu flere ligheder.

Børnestavningens væsen ligger i positiv pædagogik, hvor vi fokuserer på det, eleven kan og arbejder videre derfra. Gennem direkte vejledning kan vi skabe en undervisning, der ud over stavningen har positiv effekt på elevens læsning, bogstavkendskab, fonologisk opmærksomhed og tidlige skriftsprogsfærdigheder.

Har du spørgsmål, så er du velkommen til at kontakte mig på: kristina@laesekarrusellen.dk eller via hjemmesiden: www.laesekarrusellen.dk